

فصلنامه تخصصی مطالعات جوان و رسانه

مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما

زمستان ۱۳۹۰، شماره ۳، صفحه ۳۲

وظایف و بایسته‌های رسانه ملی در زمینه عفاف و حجاب بر اساس مصوبات شورای فرهنگ عمومی

ابراهیم شفیعی سروسنایی)

// چکیده

رسانه ملی برای نهادینه شدن فرهنگ عفاف و حجاب در جامعه ما و تحقق وظایف و مسئولیت‌هایی که در طرح راه‌کارهای اجرایی گسترش فرهنگ عفاف و حجاب، برای این رسانه پیش‌بینی شده است، باید بر اساس طرح و برنامه‌ای منسجم و هماهنگ و با بهرمندي از پشتوانه مطالعاتی و پژوهشی لازم، در يك بازه زمانی طولانی‌مدت، برنامه‌های متعدد و متنوعی را تولید و پخش کند. این برنامه‌ها باید ضمن بررسی جنبه‌های مختلف پدیده بنحجابی، راه‌کارهای مناسبی نیز برای مقابله با این پدیده و رشد و گسترش فرهنگ عفاف و حجاب در جامعه ما ارائه دهند. به همین جهت، در مقاله پیش‌رو، وظایف و مسئولیت‌های رسانه ملی و تحقق بایسته‌های رسانه ملی در زمینه عفاف و حجاب بر اساس مصوبات شورای فرهنگ عمومی تبیین می‌شود.

کلید واژگان: عفاف و حجاب، رسانه ملی، مسئولیت‌ها.

// مقدمه

پدیده بنحجابی در ایران، پدیده‌ای پیچیده، چندوجهی و برخاسته از علل و عوامل گوناگون اجتماعی، فرهنگی، تربیتی، آموزشی، اخلاقی، سیاسی و اقتصادی است. (نک: شفیعی سروسنایی، ۱۳۹۰: ۱۹۷-۳۵۷) از این‌رو، برای مقابله با آن نمی‌توان تنها به اقدام‌های ساده، سطحی و تک‌وجهی بسنده کرد و ضروری است که نهادها، سازمان‌ها و دستگاه‌های مختلف پژوهشی، آموزشی، فرهنگی، انتظامی و قضایی با هماهنگی و انسجام و طرح و برنامه‌ای دقیق و مشخص برای نهادینه‌سازی فرهنگ حجاب و عفاف در جامعه اسلامی ایران بکوشند. بی‌تردید، از میان همه نهادها و سازمان‌های مسئول در زمینه گسترش فرهنگ حجاب و عفاف و مقابله با بنحجابی، صدا و سیماي جمهوری اسلامی نقشی مهم‌تر، گسترده‌تر و اثرگذارتر دارد؛ زیرا این سازمان بر اساس رهنمود مقام رهبری، مأمور «مدیریت و هدایت فرهنگ و افکار عمومی جامعه» است (سخنان رهبر معظم انقلاب در دیدار رئیس و مدیران صدا و سیما: ۱۱/۹/۱۳۸۳) و بیشترین و ماندگارترین اثر را بر ذهن و دل مخاطبان انبوه خود بر جای می‌گذارد.

از این‌رو، رسانه ملی باید تبلیغ و ترویج فرهنگ عفاف و حجاب و نهادینه‌سازی این فرهنگ در جامعه را در اولویت راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌های خود قرار دهد.

بر این اساس، در این مقاله، وظایف و مسئولیت‌های رسانه ملی در گسترش فرهنگ عفاف و حجاب بنا بر مصوبه شورای فرهنگ عمومی، بایسته‌های تحقق این وظایف و مسئولیت‌ها و همچنین اولویت‌ها و بایسته‌های برنامه‌سازی در این زمینه بررسی می‌شود.

// ۱. وظایف و مسئولیت‌های رسانه ملی

در سال‌های اخیر، طرح‌ها و برنامه‌های گوناگونی در زمینه گسترش و نهادینه‌سازی فرهنگ عفاف و حجاب در ایران ارائه شده که مهم‌ترین آنها طرح‌ها و برنامه‌های تدوین و تصویب شده در شورای عالی انقلاب فرهنگی و دیگر شوراهای زیرمجموعه آن است. برای آنکه روش‌های اجرایی دستگاه‌های مختلف در اهتمام به تقویت عفاف و حجاب، منطقی و جامع و هماهنگ و تابع یک سلسله اصول مبانی باشد، شورای یاد شده در بهمن 1376 «اصول و مبانی روش‌های اجرایی گسترش فرهنگ عفاف» را در شانزده بند تصویب و به نهادهای سازمان‌مسئول ابلاغ کرد. همچنین این شورا در چارچوب اصول و مبانی یاد شده، «راهبردهای گسترش فرهنگ عفاف» را در 47 بند در مرداد 1384 تدوین و تصویب کرد.

در بند 47، «راهبردهای گسترش فرهنگ عفاف» پیش‌بینی شده بود که کمیته‌ای ویژه، «حداکثر ظرف مدت دو ماه، راه‌کارها، آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های اجرایی و نقش دستگاه‌های ذیربط در این خصوص را تهیه و تصویب نموده و به اطلاع شورای عالی انقلاب فرهنگی برساند». بر این اساس، شورای فرهنگ عمومی، از شوراهای زیرمجموعه شورای عالی انقلاب فرهنگی، در دی 1384، «راه‌کارهای اجرایی گسترش فرهنگ حجاب و عفاف» را به تصویب رساند.¹

در مصوبه یاد شده، نخست «سیاست و راه‌کارها» در شانزده بند آمده و پس از آن، «وظایف تخصصی دستگاه‌های قانون‌گذار و اجرایی»، جداگانه بیان شده است. در حال حاضر، این مصوبه، مهم‌ترین سند ملی و فرابخشی در زمینه گسترش فرهنگ عفاف و حجاب به شمار می‌آید و در آن برای 26 نهاد و سازمان علمی، آموزشی، فرهنگی، تبلیغی، اجرایی، قضایی و انتظامی، وظایف و مسئولیت‌های گوناگونی در این زمینه پیش‌بینی شده است.² یکی از 26 دستگاهی که در مصوبه یاد شده، وظایف و مسئولیت‌های آن در جهت گسترش فرهنگ و عفاف بیان شده، «سازمان صدا و سیما» است.

در «راه‌کارهای اجرایی گسترش فرهنگ عفاف و حجاب»، در 31 بند، وظایف و مسئولیت‌های گوناگونی برای صدا و سیما، جمهوری اسلامی بر شمرده شده است که در اینجا به آنها اشاره می‌کنیم:

// الف) آموزش احکام حجاب و روابط زن و مرد

آشنا ساختن مخاطبان، به ویژه جوانان و نوجوانان با موضوع‌هایی چون حدود و چارچوب‌های شرعی حجاب؛ احکام فقهی روابط زن و مرد و ضوابط حاکم بر نگاه، رفتار و گفتار هر یک از آنها، یکی از آغازین گام‌ها برای ترویج فرهنگ عفاف و حجاب در جامعه است. از این رو، در طرح «راه‌کارهای اجرایی گسترش فرهنگ عفاف و حجاب»، به این موضوع مهم، توجه و در بندهای 4، 9 و 26 این طرح، وظایف و تکالیف زیر در این زمینه برای رسانه ملی بر شمرده شده است:

- تبیین و آموزش احکام شرعی حجاب و عفاف و رعایت حریم عفاف در خانه و اجتماع و آموزش معیارهای رفتار صحیح زن و مرد جهت برقراری روابط متعادل اجتماعی؛

- آموزش و ترویج احکام شرعی حجاب و پوشش بومی (منطقه‌ای) در جغرافیای جمهوری اسلامی ایران؛

- بیان آیات و روایات و توصیه‌های دینی در مورد مسئولیت مشترک زن و مرد در رعایت نگاه، رفتار و گفتار.

// ب) تبیین فلسفه و چرایی عفاف و حجاب

نسل جوان امروز احکام شرع را کمتر بر اساس تعبد محض می‌پذیرد و بیشتر در پی دانستن فلسفه و چرایی این احکام است. از این رو، رسانه ملی در ترویج و گسترش فرهنگ عفاف و حجاب باید به این موضوع، توجه و فلسفه متعالی لزوم رعایت حجاب و عفاف در برابر جنس مخالف را برای آنان به خوبی تبیین کند.

در همین زمینه، در بندهای 2، 6 و 30 مصوبه شورای فرهنگ عمومی، وظایف و مسئولیت‌های زیر متوجه رسانه ملی شده است:

- تبیین نقش حجاب و عفاف در افزایش سلامت جامعه و بهره‌وری آن از طریق تولید برنامه‌های مختلف؛

- انجام مناظره علمی، فرهنگی و هنری در باب فلسفه حجاب و عفاف به منظور استحکام بنیه اعتقادی و فرهنگی جوانان؛

- افزایش سطح آگاهی خانواده‌ها از طریق رسانه ملی در مورد اهمیت فرهنگی عفاف و حجاب.

// ج) ترویج و نهادینه‌سازی فرهنگ عفاف و حجاب

ترویج و نهادینه‌سازی فرهنگ عفاف و حجاب در جامعه و تبدیل ساختن آن به فرهنگ عمومی قشرهای گوناگون جامعه، نیازمند اقدام‌های فرهنگی گسترده، متنوع و پی‌گیر است. در این زمینه، رسانه ملی نقشی بسیار مهم‌تر و تعیین‌کننده‌تر از دیگر نهادهای سازمان‌های فرهنگی دارد. از این رو، در طرح یاد شده، وظایف متعددی برای رسانه ملی بیان شده است که مهم‌ترین آنها را در بندهای 1، 3، 19 و 31 آن می‌توان دید. متن بندهای یاد شده به شرح زیر است:

- اهتمام ویژه در خصوص معرفی و ترویج فرهنگ عفاف به منظور نهادینه‌سازی آن؛

- فرهنگ‌سازی در زمینه اصلاح پوشش نامناسب و ارائه راه‌حل‌های مؤثر و فوری از طریق تولید برنامه‌های کارشناسی، گفت‌وگو، فیلم، تیزرهای تلویزیونی و ...؛

- تهیه برنامه‌های متناسب با فرهنگ حجاب و عفاف برای کودکان و استفاده از قهرمان‌های عروسکی مطرح در کارتون‌ها و برنامه‌های کودک در ترویج فرهنگ عفاف و حجاب با همکاری کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان در پذیرش ساخت و تولید آثار؛

- سفارش ساخت و تولید آثار برجسته و اثرگذار در موضوع حجاب.

// د) معرفی و ترویج الگوهای مناسب عفاف و حجاب

الگوسازی و معرفی نمونه‌های برجسته، یکی از راه‌های مؤثر برای ترویج و گسترش اخلاق و رفتارهای پسندیده در میان عموم مردم به ویژه نوجوانان و جوانان است. از این رو، در ترویج و گسترش فرهنگ حجاب و عفاف نیز باید به این موضوع، توجه و گروه‌های هدف را با برجسته‌سازی الگوهای مورد علاقه‌شان، به پذیرش فرهنگ عفاف و حجاب تشویق کرد. در همین زمینه، در بند 5، 6 و 7 طرح «راه‌کارهای اجرایی گسترش فرهنگ عفاف و حجاب»، وظایف زیر برای رسانه ملی بر شمرده شده است:

- به تصویر کشیدن ابعاد شخصیت‌های الهی اسلام چون حضرت زهرا³، حضرت زینب³ و زنان نمونه از صدر اسلام تا دوران معاصر، در مناسبت‌های مذهبی و ملی و اثرگذاری آن در فرهنگ‌سازی و گسترش ارزش‌های اسلامی به صورت جذاب؛
- ترویج الگوهای مناسب حجاب از طریق تولید فیلم و سریال و دیگر برنامه‌های تلویزیونی و برگزاری مناظره علمی و فرهنگی؛
- به تصویر کشیدن چهره بانوان محببه کشورهای خارجی در زمینه‌های مختلف فرهنگی، هنری، اجتماعی و سیاسی از طریق برنامه‌های تلویزیونی و تهیه فیلم از زندگی آنان.

// ه) به تصویر کشیدن زنان موفق باحجاب

از دیرباز، یکی از ترفندهای دشمنان برای از بین بردن فرهنگ عفاف و حجاب در جوامع اسلامی، ترسیم چهره[□]ای نامطلوب از افراد محببه و معرفی حجاب به عنوان عامل عقب[□]ماندگی و فرودستی زنان بوده است. سرانجام با وقوع انقلاب اسلامی و حضور چشم[□]گیر و نقش تعیین‌کننده زنان چادری در این انقلاب و همچنین موفقیت[□]های بی[□]شماری که زنان مسلمان و محببه ایرانی، پس از پیروزی انقلاب اسلامی، در عرصه[□]های گوناگون به دست آوردند، این ترفند به شکست انجامید و ثابت شد که حجاب هرگز مانعی برای رشد و شکوفایی استعدادهای زنان مسلمان نیست.

با تأسف، در سال[□]های اخیر بار دیگر رسانه[□]های وابسته به نظام سلطه، همین ترفند را در پیش گرفته‌اند و می‌کوشند نوجوانان و جوانان ایرانی را از فرهنگ عفاف و حجاب دور کنند. از این‌رو، لازم است در تبلیغ و ترویج این فرهنگ، شبهه[□]هایی که دشمنان در اذهان نسل جوان ایجاد می[□]کنند، شناسایی و سپس این نکته بیان شود که با رعایت عفاف و حجاب نیز می[□]توان در همه زمینه[□]های علمی، فرهنگی، هنری، ورزشی و ... به موفقیت دست یافت.

با توجه به همین نکته، «در راه[□] کارهای اجرایی گسترش فرهنگ عفاف و حجاب»، رسانه ملی موظف شده است زنان موفق باحجاب را به تصویر بکشد. در بندهای 10، 14، 15 و 16 این مصوبه در این زمینه چنین آمده است:

- به تصویر کشیدن زنان تحصیل‌کرده، ممتاز، متعهد و باحجاب در فیلم‌ها و مجموعه‌های هنری و پرهیز از نشان دادن آنان در نقش‌ها و شخصیت‌های عامه و کم‌سواد؛

- معرفی نمونه‌های عینی از استادان، مربیان، نقرات اول کنکور، المپیادی‌ها و خانواده‌های ایثارگران و ... از نظر مظاهر عفاف و حجاب و ساده[□]زیستی؛

- انعکاس موفقیت‌های جوانان - به ویژه دختران - در ابعاد مختلف با هدف احیا و تقویت شخصیت و منزلت اجتماعی آنها؛

- تهیه فیلم و گزارش از زندگی زنان فعال در عرصه‌های خانوادگی، مدیریتی، علمی، فرهنگی و هنری با محوریت موضوع «عفاف و پوشش».

// و) نشان دادن آثار منفی رعایت نکردن عفاف و حجاب

رسانه[□]های وابسته به نظام سلطه و روشن‌فکران غرب[□]زده و منفعل، همواره برابری کامل حقوق زن و مرد، آزادی بی[□]قید و بند زنان و دختران جوان و روابط آزادانه دو (جنس مخالف در جوامع غربی را یکی از دستاوردهای مهم دموکراسی لیبرال معرفی و آن را به عنوان الگویی برای زنان و دختران دیگر سرزمین[□]ها مطرح می‌کنند. در این میان، آنها هرگز به بحران[□]های گوناگون فرهنگی، اخلاقی و اجتماعی پدید آمده در این جوامع اشاره‌ای نداشته‌اند؛ بحران[□]هایی که امروز تمامیت فرهنگ و تمدن مغرب‌زمین را تهدید می[□]کند.

با توجه به آنچه گفته شد، در تبلیغ و ترویج فرهنگ عفاف و حجاب، باید به نشان دادن آثار و پی‌آمدهای بی[□]بند و باری جنسی و رعایت نکردن عفاف و حجاب، به ویژه در جوامع غربی، توجه و این موضوع به بهترین شکل ممکن برای جوانان تبیین شود.

بر همین اساس، در بندهای 11، 12، 23، 24 و 25، مصوبه شورای فرهنگی عمومی درباره «راه[□] کارهای گسترش فرهنگ عفاف و حجاب»، وظایف زیر را برای صدا و سیما، جمهوری اسلامی برشمرده است:

- نشان دادن وضعیت حقوقی، فرهنگی و اجتماعی زنان در غرب و مقایسه آن با وضعیت زنان در ایران، به منظور ایجاد احساس رضایت خاطر زنان ایرانی از فرهنگ دینی و پای‌بندی آگاهانه‌تر آنان به عفاف و حجاب؛

- نشان دادن آثار منفی فرهنگ مبتذل و غیر اخلاقی غرب در زندگی اجتماعی و خانوادگی؛

- اطلاع‌رسانی مناسب و دقیق به خانواده‌ها در مورد علل آسیب‌های اجتماعی و انحراف‌ها در مورد زنان بی[□]سرپرست، کودکان خیابانی، طلاق، اعتیاد، فرار دختران و نشان دادن نقش رعایت نکردن عفاف و حجاب در بروز این آسیب‌ها؛

- انعکاس پی‌آمدهای منفی استفاده از فیلم‌ها و نوارهای مبتذل و حضور در گروه‌های منحرف، بر زندگی فردی - اجتماعی از طریق برنامه‌های مناسب به صورت طبیعی و غیر عمدی؛

- نشان دادن آثار منفی اثرگذاری فرهنگ مبتذل و غیر اخلاقی غرب در زندگی اجتماعی نوجوانان به صورت طبیعی.

// ز) تبیین تاریخچه رواج فرهنگ برهنگی در غرب و ایران

فرهنگ برهنگی، فرهنگی نوظهور و از پی‌آمدهای مدرنیته است. تا دو سه قرن پیش در همه جوامع متمدن، زنان و مردان پوشش[□]های مناسبی داشتند و اثری از برهنگی به سبک امروز جوامع غربی، در این جوامع دیده نمی[□]شد. در پی بروز پدیده رنسانس در جوامع غربی و رشد و گسترش مظاهر گوناگون این پدیده به ویژه سکولاریسم، لیبرالیسم و اومانیسم، رفته رفته فرهنگ وقار و پوشیدگی به فراموشی سپرده شد و رقابت برای عرضه هرچه بیشتر جذابیت[□]های جنسی، به فرهنگ غالب در این جوامع تبدیل شد.³ کشورهایی غیر غربی هم به تدریج از این فرهنگ متأثر شدند و برای عقب نماندن از جوامع غربی، فرهنگ برهنگی را جای‌گزین فرهنگ عفاف و حجاب کردند.

آشنا ساختن جوانان با تاریخچه رواج فرهنگ برهنگی در غرب و ایران و تبیین این موضوع که گرایش فطری همه زنان و مردان در سراسر جهان تا پیش از رنسانس به سوی عفاف و پوشیدگی بوده است، می[□]تواند زمینه[□]ساز پذیرش هرچه بهتر آموزه[□]های اسلامی در زمینه عفاف و حجاب باشد.

بر همین اساس، در بندهای 8 و 20 شرح وظایف صدا و سیما در زمینه گسترش فرهنگ عفاف و حجاب، چنین آمده است:

- تهیه فیلم و ارائه تصویر روشن از تاریخچه و خاستگاه کشف حجاب در ایران، به عنوان یک حرکت سیاسی با هدف تخریب بنیان‌های فکری و عقیدتی و رفتاری زنان در جامعه؛

- تهیه برنامه‌های مختلف در مورد تاریخچه و جایگاه پوشش و حجاب در غرب، تبیین علل و عوامل آن و چگونگی رواج فرهنگ برهنگی در سده‌های اخیر در آن جوامع.

// ح) سیاست گذاری مناسب در زمینه رعایت عفاف و حجاب

رسانه ملی اثرگذاری فراوانی بر فرهنگ جامعه ما دارد و بسیاری از نوجوان و جوانان، الگوهای خود را از میان هنرپیشگان و بازیگران فیلم ها و سریال های تلویزیونی برمیگزینند. ازاین‌رو، رسانه ملی باید پیش‌تاز رعایت فرهنگ عفاف و حجاب باشد و مدیران رسانه با سیاست گذاری و نظارت مناسب، از رعایت کامل این فرهنگ در همه مراحل تولید و پخش برنامه ها مطمئن شوند. در همین زمینه در بندهای 21، 22 و 27 مصوبه یاد شده چنین می‌خوانیم:

- نظارت مستمر بر تبلیغات تجاری به منظور جلوگیری از ایجاد روحیه مصرف گرایی و تجمل پرستی، به عنوان عوامل ترویج بی‌مبالاتی اخلاقی و سوق دادن آن به سوی تبلیغات و آگهی‌های فرهنگی و اخلاقی؛

- تدوین سیاست‌های روشن و مشخص در مورد سبک لباس و آرایش هنرمندان، مجریان زن و مرد و ... در برنامه‌ها، فیلم‌های سینمایی، تئاتر و ... با محوریت عفاف و حجاب؛

- اتخاذ سیاست‌های انضباطی در مورد بازیگران زن صدا و سیما و جلوگیری از تجلیل و تبلیغ چهره‌هایی که در مناظر اجتماعی و عمومی با ظاهر و پوشش بد حضور پیدا می‌کنند.

// ط) نظارت بر فرایند تأمین و پخش فیلم ها و سریال های خارجی

فیلم ها و سریال های خارجی، گذرگاه مناسبی برای ورود خواسته یا ناخواسته فرهنگ و اخلاق مبتذل غربی به جامعه اسلامی ایران و زمینه ساز تغییر فرهنگ متعالی عفاف و حجاب در این جامعه هستند. ازاین‌رو، باید با کاستن از حجم پخش این گونه فیلم ها و سریال ها و اعمال نظارت بیشتر بر تأمین و پخش آنها تا حد ممکن جلوی آثار مخرب آن را گرفت.

بر اساس بندهای 13 و 18 «راه کارهای اجرایی گسترش فرهنگ عفاف و حجاب»، مهم ترین وظایف رسانه ملی در این زمینه به شرح زیر است:

- انجام تمهیدات لازم برای کاهش آثار منفی سریال ها و فیلم های خارجی متضاد با فرهنگ اسلامی از طریق نقد و بررسی فیلم ها و سریال ها؛

- بازنگری در شرایط انتخاب فیلم ها و سریال های خارجی بر اساس ملاک های حجاب و عفاف.

// ی) تشویق عوامل مؤثر در رشد و گسترش فرهنگ عفاف و حجاب

یکی از راه های مناسب فرهنگ سازی در زمینه عفاف و حجاب و گسترش این فرهنگ در جامعه، تشویق کسانی است که از راه تولید آثار هنری و فیلم ها و سریال های جذاب به رشد، گسترش و نهادینه سازی فرهنگ عفاف و حجاب در جامعه کمک می‌کنند. رسانه ملی از این طریق می‌تواند موج امید و نشاط را در مروجان این فرهنگ، ایجاد و از دل‌سردی و ناامیدی آنها جلوگیری کند. در بندهای 28 و 29 مصوبه یاد شده، در این زمینه چنین آمده است:

- ترغیب و تشویق تولیدکنندگان آثار فرهنگی که راهکارهای بدیع و جذاب در راستای تعمیق و توسعه فرهنگ عفاف ارائه نمایند؛

- تجلیل از هنرمندان و فرهنگ سازان متعهد که در اشاعه فرهنگ عفاف و حجاب، صاحب اثر و نظر هستند.

// ک) فرهنگ سازی برای ازدواج آسان جوانان

بی تردید، یکی از شرایط تحقق کامل فرهنگ عفاف و حجاب در جامعه، ایجاد زمینه برای ازدواج آسان جوانان است؛ زیرا در صورت فراهم بودن زمینه برای ازدواج آسان، بسیاری انگیزه ها برای رو آوردن برخی دختران جوان به تَبَرُّج، خودآرایی و خودنمایی جنسی از بین می‌رود و به طور طبیعی، موارد بدحجابی و بی‌عفتی به شدت کاهش می‌یابد.

با توجه به این موضوع، در بند 17 «راه کارهای اجرایی گسترش فرهنگ عفاف و حجاب»، فرهنگ سازی برای ازدواج آسان یکی از وظایف رسانه ملی به منظور گسترش فرهنگ عفاف و حجاب برشمرده شده است. در این بند چنین می‌خوانیم:

- آشنا کردن خانواده‌ها و جوانان نسبت به برگزاري ازدواج کم هزینه و ساده با توجه به شرایط اقتصادی جامعه.

// ل) زمینه سازی برای اجرای کامل طرح

افزون بر موارد یاد شده، رسانه ملی وظیفه و مسئولیت مهم دیگری نیز در زمینه تحقق طرح «راه کارهای اجرایی گسترش فرهنگ عفاف و حجاب» بر عهده دارد و آن، زمینه سازی فرهنگی برای اجرای کامل این طرح است. رسانه ملی در این زمینه چند رسالت مهم دارد:

نخست - تبدیل اهداف مورد نظر طرح یاد شده به دغدغه عمومی مردم و مسئولان نظام و ایجاد موجی فراگیر برای پی‌گیری تحقق کامل همه مفاد آن؛

دو- پی‌گیری رسانه ای مراحل گوناگون اجرای این طرح و مطالبه از نهادها و سازمان های مسئول برای ارائه گزارش به مردم، در زمینه اقدام هایی که برای تحقق وظایف و مسئولیت هایشان در این طرح انجام داده اند.

// 2. بایسته های تحقق وظایف و مسئولیت های رسانه ملی

بی تردید، طرح «راه کارهای اجرایی گسترش فرهنگ عفاف و حجاب»، بستر مناسبی برای جهت دهی به انسجام فعالیت های رسانه ملی در زمینه گسترش این فرهنگ و نهادینه سازی آن در جامعه ماست، ولی تحقق راه کارهای پیش بینی شده در این طرح، نیازمند بایسته هایی است که

// الف) عزم جدی مدیران رسانه ملی برای تحقق این وظایف و مسئولیت‌ها

وظایف و مسئولیت‌هایی که در طرح «راه‌کارهای اجرایی گسترش فرهنگ عفاف و حجاب» برای رسانه ملی پیش‌بینی شده‌اند، تنها در صورتی تحقق عینی و عملی می‌یابند که مدیران رسانه ملی آنها را باور داشته و به ضرورت انجام پذیرفتن آنها رسیده باشند، وگرنه دغدغه‌ها، دل‌نگرانی‌ها و کارهای گوناگونشان هیچگاه به آنها اجازه نمی‌دهد در مورد وظایف و مسئولیت‌های گسترده‌ای که نهادی بیرون از حوزه صدا و سیما برای آنها مشخص کرده است، بیندیشند تا چه رسد به اینکه برای عملی ساختن آنها چاره‌ای بیندیشند.

// ب) وارد کردن این وظایف و مسئولیت‌ها در برنامه‌های سالانه رسانه ملی

رسانه ملی به طور ذاتی وظایف و مسئولیت‌های گوناگونی دارد و هر سال نیز به اقتضای شرایط زمان، وظایف و مسئولیت‌های جدیدی بر آن افزوده می‌شود. در چنین شرایطی از هیچ مدیر ارشد یا میانی صدا و سیما نمی‌توان انتظار داشت که وظایف و مسئولیت‌های مستقیم و ذاتی خود را رها و به وظایف و مسئولیت‌هایی عمل کند که در طرح یاد شده برای صدا و سیما مشخص شده است. از این رو، لازم است که رئیس سازمان صدا و سیما مصوبه شورای فرهنگ عمومی در زمینه «راه‌کارهای اجرایی گسترش فرهنگ عفاف و حجاب» را به طور رسمی به همه معاونان خود ابلاغ کند و تحقق مفاد آن را بر اساس برنامه مشخص از آنها بخواهد. بدون تردید، در این صورت، معاونت‌های برنامه‌ریزی و نظارت و اداری - مالی سازمان نیز باید بوجه لازم را برای تحقق مفاد این طرح پیش‌بینی کنند.

// ج) طراحی برنامه زمان‌بندی برای تحقق کامل این وظایف و مسئولیت‌ها

وظایف و مسئولیت‌های رسانه ملی در طرح «راه‌کارهای اجرایی گسترش فرهنگ عفاف و حجاب» بسیار متنوع و گسترده است و هرگز در کوتاه‌مدت به طور کامل تحقق نمی‌یابد. از این رو، لازم است که معاونت برنامه‌ریزی و نظارت سازمان صدا و سیما، برنامه زمان‌بندی شده‌ای را برای تحقق دوازده وظیفه و مسئولیت مهم رسانه ملی که در این مقاله به آنها اشاره شد، ارائه دهد و نقش هر یک از بخش‌های سازمان را در این برنامه مشخص کند.⁴

// 3. اولویت‌های برنامه‌سازی

با توجه به وظایف و مسئولیت‌های گوناگونی که در طرح «راهکارهای اجرایی گسترش فرهنگ عفاف و حجاب» برای رسانه ملی پیش‌بینی شده است، صدا و سیما جمهوری باید برنامه‌های متنوع فراوانی تولید و پخش کند تا این وظایف و مسئولیت‌ها چنان‌که شایسته است، تحقق یابد. در یک نگاه کلی، برنامه‌هایی را که رسانه ملی برای نهادینه شدن فرهنگ عفاف و حجاب در جامعه باید تولید کند، به دو دسته می‌توان تقسیم کرد: نخست، برنامه‌هایی که با رویکرد مستقیم به این موضوع می‌پردازد و دوم، برنامه‌هایی که به موضوع یاد شده رویکردی غیرمستقیم دارند. در این مجال هر یک از این دو دسته را به شکل کوتاه، بررسی و برای هر یک نمونه‌هایی بیان می‌کنیم:

// الف) برنامه‌هایی با رویکرد مستقیم

هدف از تولید و پخش این گونه برنامه‌ها، آشنا ساختن مخاطبان با جایگاه فرهنگ عفاف و حجاب در آموزه‌های اسلامی و مبانی و مستندات قرآنی و روایی آن، بررسی مباحث تاریخی، جامعه‌شناختی، روان‌شناختی، سیاسی و فرهنگی مرتبط با عفاف و حجاب و پاسخ‌گویی به پرسش‌ها و ابهام‌های موجود در این زمینه‌هاست.

مهم‌ترین موضوع‌هایی که می‌تواند دستمایه تولید این برنامه‌ها باشند، به شرح زیر است:

- عفاف و حجاب در قرآن و روایات؛

- حدود و چارچوب‌های شرعی عفاف و حجاب؛

- فلسفه و چرایی عفاف و حجاب؛

- آثار و پیامدهای فردی، خانوادگی و اجتماعی رعایت عفاف و حجاب؛

- آثار و پیامدهای گسترش بدحجابی در جامعه؛

- دلایل و زمینه‌های روان‌شناختی، جامعه‌شناختی و فرهنگی بدحجابی؛

- زمینه‌ها و عوامل فرهنگی، سیاسی و اجتماعی کشف حجاب در ایران؛

- بررسی وضعیت حجاب در ایران پس از انقلاب اسلامی؛

- وظایف و مسئولیت‌های نظام اسلامی در زمینه گسترش حجاب و مقابله با بدحجابی؛

- بررسی نقش و مسئولیت خانواده‌ها در زمینه نهادینه‌سازی فرهنگ عفاف و حجاب؛

- آسیب‌شناسی عملکرد خانواده‌ها در زمینه موضوع عفاف و حجاب؛

- آسیب‌شناسی عملکرد نهادها و سازمان‌های دولتی و عمومی در زمینه عفاف و حجاب؛

- راهکارهای گسترش فرهنگ عفاف و حجاب در جامعه؛

- نقد و بررسی رویکرد رسانه‌های غربی در زمینه موضوع عفاف و حجاب زنان مسلمان؛

- آشنایی با کتاب‌ها و آثار ارزشمند در حوزه فرهنگ عفاف و حجاب؛

- آشنایی با مؤسسه‌ها، پایگاه‌های اطلاع‌رسانی و افراد فعال در حوزه فرهنگ عفاف و حجاب؛

- معرفی الگوهای برتر در زمینه عفاف و حجاب.

موضوع‌های یاد شده را در ساختارهای نمایشی، مستند، ترکیبی، گفت‌وگو، میزگرد کارشناسی، پرسش و پاسخ می‌توان ارائه داد.

// (ب) برنامه های با رویکرد غیرمستقیم

در برنامه های که با رویکرد غیر مستقیم به موضوع عفاف و حجاب تولید و پخش می شوند، هدف اصلی، زمینه سازی برای پذیرش فرهنگ عفاف و حجاب از راه تقویت مبانی فکری و اعتقادی و ارتقای شناخت فرهنگی و اجتماعی مخاطبان است. مهم ترین موضوع های که مناسب است در این زمینه به آنها پرداخته شود، به این شرح است:

- مبانی نقلی و عقلی تقلید در احکام شرعی؛
- جایگاه تعبد و تبعدورزی در آموزه های اسلامی؛
- تأثیر اعتقاد به معاد در زندگی روزمره انسان ها؛
- حقوق فردی و شخصیت اجتماعی زن مسلمان؛
- نقد و بررسی جایگاه زن و خانواده در مغربزمین.

در صورت بهره گیری مناسب و دقیق برنامه سازان از ساختارهای برنامه سازی چون مستند، ترکیبی، گفت وگو، میزگرد کارشناسی، پرسش و پاسخ می توان موضوع های یاد شده را به بهترین شکل ممکن برای مخاطبان رسانه ملی، به ویژه جوانان ارائه داد.

// 4. بایسته های برنامه سازی

برای تحقق کامل رسالت رسانه ملی در زمینه گسترش و نهادینه سازی فرهنگ عفاف و حجاب در جامعه، در تولید و پخش برنامه ها باید به نکته های متعددی توجه شود که در اینجا به برخی از آنها اشاره می کنیم:

// (الف) توجه به جنبه های مختلف موضوع

چنان که در مقدمه یادآور شدیم، پدیده بدحجابی در ایران، پدیده ای پیچیده، چندوجهی و برخاسته از علل و عوامل گوناگون است. ازاین رو، در برنامه سازی در این زمینه باید به جنبه های مختلف این پدیده و علل و عوامل رشد و گسترش آن در جامعه ما توجه شود تا سرانجام، تصویر جامع و کاملی از این پدیده ناهنجار اجتماعی در اذهان مخاطبان شکل گیرد.

// (ب) بهره گیری از پژوهش

تولید و پخش برنامه در زمینه گسترش فرهنگ عفاف و حجاب و مقابله با پدیده بدحجابی، بدون بهره گیری از مطالعات و پژوهش های ژرف و گسترده در این زمینه، نتایج مطلوبی در پی نخواهد داشت و چه بسا مسائل و مشکلات جدیدی نیز در بر دارد. ازاین رو، لازم است همه برنامه های تولیدی در این زمینه، پیوست پژوهشی داشته باشند و از مشاوره پژوهشی کارشناسان برجسته این حوزه بهره بگیرند.

// (ج) وجود انسجام و هم افزایی در برنامه ها

برنامه سازی در زمینه فرهنگ عفاف و حجاب، تنها در صورتی می تواند این فرهنگ را در جامعه نهادینه کند که میان برنامه های گوناگون رسانه ملی در این زمینه انسجام و هماهنگی باشد و این برنامه ها به گونه ای با یکدیگر هم افزایی داشته باشند. به دیگر بیان، اگر در یکی از برنامه های رسانه ملی به تبلیغ و ترویج فرهنگ عفاف و حجاب پرداخته و در برنامه ای دیگر، به این فرهنگ خدشه وارد شود، هیچ گاه فرهنگ سازی در این زمینه اتفاق نمی افتد و مخاطبان رسانه ملی نیز دچار دوگانگی و تضاد می شوند.

// (د) لزوم تکرار و استمرار در برنامه ها

فرهنگ سازی در هر زمینه ای نیازمند تکرار و استمرار است و هر گفتار و رفتاری تنها در صورتی به فرهنگ جاری و پذیرفته شده جامعه تبدیل می شود که با عنصر تکرار و استمرار همراه باشد. فرهنگ سازی در زمینه عفاف و حجاب در جامعه نیز از این قاعده کلی مستثنا نیست. ازاین رو، رسانه ملی در پرداختن به موضوع عفاف و حجاب باید به این نکته توجه کند و این موضوع را به صورت پیوسته و مستمر در دستور کار خود داشته باشد تا در آینده، شاهد نهادینه شدن کامل فرهنگ عفاف و حجاب در جامعه باشیم.

// نتیجه گیری

سازمان صدا و سیماي جمهوری اسلامی به عنوان یکی از مهمترین دستگاه های فرهنگ ساز کشور بر اساس طرح «راهکارهای اجرایی گسترش فرهنگ عفاف و حجاب»، مصوب شورای فرهنگ عمومی، در زمینه گسترش فرهنگ عفاف و حجاب در جامعه و مقابله با بدحجابی، دو نقش و رسالت مهم بر عهده دارد؛ يك: تلاش فرهنگی لازم برای اجرای کامل مصوبه یاد شده؛ دو: فراهم آوردن امکان تحقق کامل وظایف و مسئولیت هایی که در این مصوبه برای دیگر سازمان ها و نهادها در نظر گرفته شده است.

بی تردید، محقق شدن رسالت و مسئولیت رسانه ملی در زمینه گسترش فرهنگ عفاف و حجاب، بایسته هایی دارد که مهمترین آنها عزم جدی مدیران رسانه ملی برای تحقق این وظایف و مسئولیت ها و داشتن طرح و برنامه زمان بندی مشخص در این زمینه است.

با توجه به وظایف و مسئولیت های گوناگونی که در طرح راهکارهای اجرایی گسترش فرهنگ عفاف و حجاب برای سازمان صدا و سیما پیش بینی شده است، این سازمان باید برنامه های متنوع فراوانی با دو رویکرد مستقیم و غیر مستقیم تولید کند. در برنامه های با رویکرد مستقیم، هدف آشنا ساختن مخاطبان با فرهنگ عفاف و حجاب و پاسخگویی به پرسش های آنها در این زمینه است و در برنامه های با رویکرد غیر مستقیم، هدف زمینه سازی برای

پذیرش فرهنگ عفاف و حجاب و تقویت مبانی فکری و اعتقادی مخاطبان است. سخن پایانی اینکه، برنامه‌های رسانه ملی در زمینه فرهنگ عفاف و حجاب آن‌گاه می‌تواند به اهداف و نتایج مطلوب خود دست یابد که اولاً بر اساس پژوهش‌های متقن تولید و در آنها به جنبه‌های مختلف موضوع توجه شده باشد و ثانیاً دیگر برنامه‌های رسانه ملی در تضاد با آنها نباشد.

// منابع

حداد عادل، غلامعلی، فرهنگ برهنگی و برهنگی فرهنگی، تهران، سروش، چاپ دهم، 1382.

شفیعی سروستانی، ابراهیم (به کوشش)، حجاب؛ مسئولیت‌ها و اختیارات دولت اسلامی (جلد 3)، قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، چاپ اول، 1387.

ضیائی، بیتا، «طرح‌های سامان‌دهی حجاب و عفاف در ایران»، در: ابراهیم شفیع سروستانی (به کوشش)، حجاب؛ مسئولیت‌ها و اختیارات دولت اسلامی (جلد 3)، قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، چاپ اول، 1387.

فریده پیشوایی و دیگران، «رسانه ملی و بایسته‌های ترویج حجاب و عفاف»، در: حجاب؛ مسئولیت‌ها و اختیارات دولت اسلامی (جلد 2)، قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، چاپ اول، 1387.

«حجاب و مصوبه‌های اجرا نشده گفت‌وگو با منیره نوبخت، رئیس شورای فرهنگی، اجتماعی زنان»، در: حجاب؛ مسئولیت‌ها و اختیارات دولت اسلامی (جلد 3)، قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، چاپ اول، 1387.

«شورای فرهنگ عمومی و عزم ملی برای مهار بدحجابی: گفت‌وگو با منصوره واعظی، دبیر شورای فرهنگ عمومی»، در: حجاب؛ مسئولیت‌ها و اختیارات دولت اسلامی (جلد 3)، قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، چاپ اول، 1387.

«طرح‌های سازمان‌دهی حجاب و عفاف، گفت‌وگو با بتول محتشمی، دبیر شورای فرهنگی - اجتماعی زنان»، در: حجاب؛ مسئولیت‌ها و اختیارات دولت اسلامی (جلد 3)، قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، چاپ اول، 1387.

سخنان رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار رئیس و مدیران سازمان صدا و سیما، 11/9/1383 در پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای به نشانی:

1. برای مطالعه بیشتر در زمینه طرح‌های یاد شده نک: بیتا ضیائی، «طرح‌های سامان‌دهی حجاب و عفاف در ایران»، در: حجاب؛ مسئولیت‌ها و اختیارات دولت اسلامی، ج 2، صص 432-451؛ «طرح‌های سازمان‌دهی حجاب و عفاف، گفت‌وگو با بتول محتشمی، دبیر شورای فرهنگی - اجتماعی زنان»، در: همان، ج 3، صص 259-267؛ «حجاب و مصوبه‌های اجرا نشده: گفت‌وگو با منیره نوبخت، رئیس شورای فرهنگی، اجتماعی زنان»، در: همان، صص 303-317 و «شورای فرهنگ عمومی و عزم ملی برای مهار بدحجابی: گفت‌وگو با منصوره واعظی، دبیر شورای فرهنگ عمومی»، در: همان، صص 319-334. 3. برای مطالعه بیشتر مصوبه یاد شده نک: «متن کامل قانون راهکارهای اجرایی گسترش فرهنگ حجاب و عفاف» در پایگاه اطلاع‌رسانی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران. http://www.poloce.ir/ipootalg/Home/show_page, cspn?object-news8ID.
4. برای مطالعه بیشتر در این زمینه نک: جگونی کشف حجاب در ایران؛ مهدی صلاح، کشف حجاب: زمینه‌ها، پی‌آمدها و واکنش‌ها؛ مرتضی جعفری، واقعه کشف حجاب؛ رسول جعفریان، داستان حجاب در ایران پیش از انقلاب؛ غلامعلی حداد عادل، فرهنگ برهنگی و برهنگی فرهنگی، 5. برای مطالعه بیشتر در باره وظایف و مسئولیت‌های رسانه ملی در زمینه گسترش فرهنگ عفاف و حجاب و بایسته‌های موجود در این زمینه نک: فریده پیشوایی و دیگران، «رسانه ملی و بایسته‌های ترویج حجاب و عفاف»، در: حجاب؛ مسئولیت‌ها و اختیارات دولت اسلامی، ج 2، صص 407-433.